

پیش‌گویی

پیش‌بینی یا پژوهش

سلسله مباحث ساده و کاربردی در آینده پژوهی

مر تاضی مجدفر
پژوهشگر امور آموزشی

به این چند فراز توجه کنید:

۱. در سال ۱۳۲۳، ادیب شناخته‌شده‌ی ایرانی، در رساله‌ای، فقط با توجه به اختراع تلفن در چند سال قبل از آن تاریخ، از آموزشی سخن می‌گوید که نیاز به حضور فیزیکی معلم و دانش‌آموز ندارد و دو طرف با استفاده از صوت، و تصویر با یکدیگر سخن می‌گویند و همراه با جزوات و مکتوباتی که قبل از شروع تدریس بین مخاطبان توزیع شده است، کار آموزش پیش می‌رود. این توضیحات همان آموزش هیبریدی، ترکیبی یا چندگانه‌سوز است که همین چند وقت پیش، به‌ویژه بعد از توسعه‌ی آموزش‌های مجازی بعد از دوران کرونا مطرح شده است. آیا این نکته پیشگویی بود؟ سحر بود؟ ادیب ما از آینده خبر داشت؟ یا...

۲. چندی پیش، مدتی بعد از شیوع کرونا دیداری داشتیم با دکتر احمد صدری؛ مدیر آیسسکو در ایران و از اندیشمندانی که همواره از مدیریت راهبردی سخن گفته است. دکتر صدری گزارشی را نشان داد که قریب بیست سال پیش، خطاب به وزیر وقت آموزش و پرورش و مدیران ارشد آموزشی کشور، نوشته بود. او در این گزارش، از ده چالش پیش روی آموزش و پرورش نام می‌برد و جالب اینکه در یکی از چالش‌ها، به بیماری همه‌گیری اشاره می‌کند که لاجرم آموزش دنیا با آن روبه‌رو خواهد شد و فرزند بشر به‌جای مدرسه‌رفتن، مجبور به یک‌جانشینی

و آموزش از راه دور خواهد شد. البته دکتر صدری انسان منصفی است و وقتی از ایشان می‌پرسیم آیا منظورتان همین بیماری کرونا بود، می‌گوید: «نه» و ادامه می‌دهد این چالش را بر اساس توسعه‌ی آلودگی‌های زیست‌محیطی و افزایش مکرر تعطیلی‌های مدرسه‌های ناشی از آلودگی هوا احصا کردم و هنوز هم معتقدم اگر از کرونا جان سالم به در ببریم، امکان بروز سایر بیماری‌های همه‌گیر (اپیدمی‌ها و پاندمی‌ها) منتفی نشده است و آینده‌ی آموزش همواره با چالش روبه‌رو خواهد بود. دکتر صدری معتقد است، اگر مسئولان ارشد آموزش و پرورش این چالش را جدی می‌گرفتند و کار گروهی برای تحقق آموزش‌های مجازی انجام می‌گرفت، دیگر مجبور نبودیم از اسفند ۹۸ و با تعطیلی یکباره‌ی مدرسه‌ها، تازه به فکر ایجاد بستر لازم برای آموزش‌های مجازی و از راه دور بیفتیم.

به سیاق مقایسه‌ای که برای پیشگویی و ساحر و جادوگر بودن ادیب معروف صورت گرفت، آیا دکتر صدری هم پیشگو بود؟ آیا او این چالش را اتفاقی طرح کرده یا اندیشه‌ای دربارہ‌ی آن داشته است؟ مثال‌هایمان را قدری ساده‌تر کنیم. در حوزه‌ی علوم تربیتی استادی داشتیم که در سخنوری و انتقال اندیشه‌های تربیتی و نیز طرح مثال‌های کاربردی خبره بود. ایشان که اکنون به رحمت خدا رفته است و من نام وی را به حرمت طرح اتفاقی که برایش رخ داد، ذکر نخواهم کرد،

مورد اقبال اداره‌های آموزش و پرورش و مدرسه بود و همه برای گرفتن وقت از او سرودست می‌شکستند. به‌راستی هم کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی پربراری داشت و کمتر شرکت‌کننده‌ای از حضورش در کلاس‌های وی احساس زبان می‌کرد. او که دانش‌آموخته‌ی آمریکا بود، برای همه‌ی کلاس‌هایش ورق شفاف‌های متعددی آماده می‌کرد و هنگام سخنرانی، آن‌ها را به‌ترتیب به نمایش می‌گذاشت. بنابراین، یکی از شرط‌های استاد برای پذیرش و دادن وقت سخنرانی، بودن دستگاه «اورهد» و در موارد نادر «وپک» در محل سخنرانی بود؛ اورهد برای نمایش طلق‌های شفاف و اوپک برای نشان‌دادن تصویرهای برگرفته از کتاب‌ها و نمونه‌هایی که لازم بود در کشوی دستگاه اوپک گذاشته شود و به نمایش در آید. یکی دیگر از شگردهای استاد، حاضر کردن یک ورق دست‌نویس از خلاصه‌ی مباحث بود. قبل از شروع سخنرانی، درخواست می‌کرد از آن به تعداد شرکت‌کنندگان تکثیر شود. او این ورق‌ها را نزد خود نگه می‌داشت تا اگر اورهد و اوپک جواب نمی‌دادند، بین حضار توزیعشان کند.

یک بار یکی از مناطق تهران برای مدیران مدرسه‌های خود کارگاهی تشکیل داده بود. قرار بود با هم به محل کارگاه برویم، زنگ اول را من تدریس کنم، دو زنگ بعدی تدریس به عهده‌ی استاد باشد و زنگ چهارم (اختتامیه) با من.

به‌خاطر کاری که داشتیم، از کارگاه خارج شدم و ساعت سه بعدازظهر برگشتم. معاون آموزشی منطقه در حال سخنرانی بود. در جست‌وجوی استاد بودم که متوجه شدم به‌علت قطع برق، از کارگاه رفته است. ایشان گفته بود: «من بدون ورق شفاف نمی‌توانم تدریس کنم.» گفتم: «تک‌برگه‌ها چه شد؟» گفتند: «یادشان رفته بود بدهند تکثیر کنیم، در کل منطقه هم برق نبود، تا تکثیر شود و برگردد، زمان می‌برد.»

بعدها که پاورپوینت آمد، دیگر کسی قبول نمی‌کرد اورهد و اوپک خاک‌گرفته‌ی خود را از انباری بیرون بکشد. آینده شروع شده بود، ولی استاد مبرز ما نتوانسته بود در آینده‌ی ایجادشده، برای خود جایگاهی دست‌وپا پیدا کند. افول استاد به‌مرور آغاز شد. او با وجود مطالعات و دانش وسیعی که در حوزه‌ی تخصصی خود داشت، دیگر نتوانست با مخاطبانش ارتباط برقرار کند.

یک چالش و مسابقه‌ی ساده

فکر می‌کنید بعد از بروز و ظهور پاورپوینت‌های ساده و آمدن و در حال انقراض بودن پاورپوینت‌های حرکت‌دار و همراه با موسیقی، در آینده چه ابزارهای دیگری برای نمایش و انتقال اطلاعات به دانش‌آموزان به وجود خواهد آمد؟ فکر خود را به کار بیندازید، پیش‌بینی کنید نه پیشگویی، و چنین ابزاری را در ذهن خود پدید آورید.

توجه: پاسخ‌های خودتان را تا ۱۵ آبان‌ماه ۱۴۰۰ به دفتر مجله به این نشانی بفرستید: ebtedayi@roshdmag.ir یا نشانی پستی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و فناوری آموزشی. شاید جزو پنج‌نفری باشید که علاوه بر معرفی وسیله یا ابزار ابداعی‌تان، جایزه هم خواهید گرفت.

ورود به بحث

نکاتی را که مطرح کردیم، مثال‌هایی برای تبیین آینده‌پژوهی هستند. آینده‌پژوهی شامل مجموعه تلاش‌هایی است که با جست‌وجوی منابع، الگوها، و عوامل تغییر یا ثبات، به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد. آینده‌پژوهی بازتاب‌دهنده‌ی چگونگی زایش واقعیت «فردا» از دل «تغییر یا ثبات امروز» است. در مورد این تغییر فکر کنید تا در شماره‌ی بعدی ابعاد دیگری از آینده‌پژوهی را بشکافیم.